

УДК 378.014.543

К.С. ПІДДУБНА

РОЛЬ ЗНАНЬ У ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БІЗНЕСОВОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено роль системи управління знаннями в розвитку та трансформації вітчизняної бізнесової освіти. Розкрито напрями впливу інтелектуального капіталу на соціально-економічне реформування українського суспільства. Обґрунтовано суть нової парадигми розвитку національної бізнесової освіти, в основі якої лежать знання як нематеріальні активи соціального прориву.

Ключові слова: *бізнес-освіта, інтелект, управління знаннями, людський потенціал, бізнес-школа, неперервна освіта.*

Постановка проблеми. Нове тлумачення інвестицій у людські ресурси в процесі забезпечення соціально-економічного розвитку сучасного суспільства визнали міжнародні організації, які як інтегральні індикатори таких показників стали застосовувати індекс розвитку людського потенціалу й індекс інтелектуального потенціалу суспільства. Сучасна доба глобалізації та інформаційних технологій принципово змінює статус і силу впливу знання, практично-перетворюючу діяльність у різних сферах суспільного життя. Засобом відтворення цивілізаційних засад суспільства стають у першу чергу знання. Вони водночас уособлюють прагматично-орієнтовану діяльність і глибинні духовно-ціннісні засади національного буття [4]. Завдання підвищення, відтворення та ефективного використання знань й інтелектуального потенціалу актуалізується з огляду на дедалі активнішу участь України в загальноцивілізаційних процесах. А це, у свою чергу, вимагає осмислення власної національної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів, щоб знайти своє унікальне місце в ситуації швидкоплинних інновацій сучасного інтелектуального ландшафту [3]. У цьому аспекті саме знання є критеріальним виміром щодо оцінювання спроможності країни та її системи освіти відповідати запитам епохи.

Переосмислення ролі бізнесової освіти і способів забезпечення її відповідності потребам “економіки знань” дає змогу говорити про формування нової парадигми бізнес-організацій і бізнес-освіти, яка покликана сформувати компетенції тих, хто задіяний у функціонуванні та розвитку цих організацій. Затребуваним стає управління знаннями як комплексний управлінський підхід до створення, поширення знань та обміну ними. Для ефективного управління знаннями в системі бізнесової освіти необхідне переосмислення ключових елементів ролі знань у суспільстві та бізнес-освіті безпосередньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективного управління системою бізнес-освіти знайшло висвітлення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Теоретичні розробки В. Бочкова, В. Годіна, Л. Євенко, Е. Карпухіної, Л. Клейового, Т. Клячко, Г. Константінова, Н. Новікова, Ю. Рубіна, С. Сергєєва, В. Тіхомірова, С. Філоновича лягли в основу розробки теорії управління знаннями в системі бізнесової освіти. У зарубіжній літературі проблема управління бізнес-організаціями представлена у працях: Д. Даніеля, П. Друкера, П. Лоранжа, Р. Мінцберга, П. Холлану, Д. Філіпса, Р. Стоуна, Д. Тіса та ін. Теоретико-методологічні засади сучасних економічних знань, зокрема ресурсних можливостей національної системи економічної освіти, розкриті у працях В. Боброва, В. Гейця, В. Євтушевського, А. Мазаракі, С. Мочерного, А. Шегди [8]. Окремо необхідно зазначити появу праць, які пропонують на основі сукупності світоглядно-методологічних теорій і практик професійні освітні проекти. Наприклад, О. Романовський узагальнив досвід організації бізнесової освіти в економічно розвинутих країнах світу та шляхи вдосконалення підготовки підприємців в Україні; М. Вачевський визначив основи теоретико-методологічних засад формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції в системі безперервної освіти; І. Смолюк розробив основи технології формування економічних та управлінських знань у студентів [10]. Наразі потребує вивчення питання теоретичного обґрунтування моделі бізнесової освіти для соціально-економічної системи, в основу розвитку якої покладено знання та інтелект.

Мета статті – обґрунтувати роль знань у системі організації бізнесової освіти в сучасному українському соціумі.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в суспільстві, зумовлюють зростання ролі інформації та знань у сучасному суспільстві. Це дає підстави говорити про перехід до економіки знань і відповідного управління освітою, що поширює і використовує знання для прискорення зростання й підвищення конкурентоспроможності різних суб'єктів [9]. Саме систематизація вже наявних знань і здобуття нових у процесі навчання є основою майбутнього соціально-економічного зростання. Однак у сучасному українському суспільстві ми спостерігаємо парадокс, який виявляється у слабкому зв'язку між отриманими знаннями, зокрема у сфері економіки та бізнесу, і реальною практикою, що ставить під сумнів подальшу практичну віддачу від самого процесу навчання. Постає необхідність переосмислення сучасної парадигми вітчизняної бізнесової освіти, яка має базуватися, у першу чергу, на знаннях та інтелекті, щоб відповідати сучасним викликам.

Перш за все, доцільно уточнити визначення поняття “бізнесова освіта”, яке є досить вживаним у теорії та на практиці, але трактується неоднозначно і в українській, і в зарубіжній науковій літературі. Найчастіше бізнесова освіта визначається як освіта, що “спрямована на здобуття знань про бізнес і практичних навичок ведення бізнесу” [13]. Бізнесова освіта як явище існує не так уже й давно, при цьому у своєму арсеналі має певну кі-

лькість парадигм, які визначають шлях розвитку цього сегмента освітніх послуг. Перша парадигма – наукова, що виникла в результаті бурхливого розвитку науки і спрямована на переосмислення ролі діяльності менеджера в сучасній економіці. Друга парадигма – системна, що виникла в результаті відриву знань про бізнес від реалій самого бізнесу. Сучасна сітьова парадигма у своїй основі має побудову бізнесу на знаннях та інтелектуальних здобутках. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, а також нестримний потік інформації вимагає перегляду та переосмислення ролі знань у побудові бізнесу, який би можна було назвати соціально відповідальним та активним бізнесом. Саме сітьова парадигма виникла внаслідок досить вагомого розриву між потребами сучасного бізнесу та освітою, яку сьогодні продукують вітчизняні заклади бізнесової освіти [10].

Основний стратегічний актив сьогоденних шкіл бізнесу – це знання, що втілюються кваліфікованими викладачами. Проте в сучасних умовах відбувається зміна ролі викладачів, яка пов'язана не з трансляцією знань, а з допомогою тим, хто навчається, у самостійному освоєнні знань, доступних через новітні інформаційні мережі. В українській традиційній моделі освіти більше уваги приділяється лекціям, розвитку теоретичних знань студентів, а не навичок самостійно здобуття знань. При цьому західні викладачі більшою мірою прагнуть стимулювати студентів отримувати знання самостійно, залучаючи їх до процесу навчання. Їх головна мета – навчити студентів самостійно здобувати знання, розвивати особисті таланти кожного студента, навчити його ставити перед собою завдання і вирішувати їх, формувати особисту думку.

Важливою умовою для вдосконалення навчальних планів є підтримка тісних взаємозв'язків із бізнесовою практикою. Таке партнерство дає змогу викладачам враховувати сучасні проблеми бізнесу та пропонувати студентам практичні поради, шляхи вирішення проблем. Сучасний заклад бізнес-освіти заради відповідності вимогам бізнесу має вирішувати подвійне завдання: по-перше, наділити майбутніх фахівців корисною інформацією в різних сферах бізнесу, економіки та управління; по-друге, навчити майбутніх управлінців бути творчими аналітиками, переконувати, висловлювати думки, співпрацювати та “вести за собою”, знаходити нестандартні шляхи вирішення ділових проблем.

Внаслідок зміни ролі бізнесової освіти в суспільстві виникає потреба до переходу від дискретного в часі та просторі навчання до навчання, яке стане неперервним протягом усього життя людини [1]. Така ситуація зумовлена певним рядом причин, основна з яких – це швидке старіння знань, і таким чином, необхідність постійного їх оновлення.

Формування потреби й здатності до самоосвіти відповідно до інтелектуальних можливостей особистості, оптимізація системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, створення інтегрованих навчальних планів та програм – ось деякі з можливих шляхів реалізації неперервної освіти. Не випадково П. Друкер рекомендує менеджерам навчитися розвивати самих себе [5].

Рушійним чинником соціального прогресу стає сьогодні інтелект, здатний використовувати накопичені якісні знання. У таких умовах бізнесова освіта потребує створення збалансованої навчальної програми, яка повною мірою відповідає необхідності постійного поновлення отриманих знань. Таким чином, нова парадигма пов'язана з переосмисленням самої бізнесової освіти. Важливо відзначити те, що в основі нової парадигми лежить уявлення про знання як основний нематеріальний ресурс бізнесових організацій.

У процесі формування нової парадигми бізнесової освіти за необхідне постануть перетворення установ бізнес-освіти, що характеризується трьома основними складовими [2]: 1) перехід від пасивного навчання до вирішення реальних проблем бізнесу; 2) перехід від стандартизованого навчання до індивідуально орієнтованого; 3) перехід від дискретного в часі та просторі до неперервного навчання. Традиційні освітні системи не повною мірою здатні відповідати таким вимогам. Це пов'язано, по-перше, з тим, що традиційна освіта базується на безпосередньому контакті викладача і того, хто навчається, що істотно знижує можливості охоплення аудиторії, обмежені не лише технічно-організаційними проблемами, які успішно вирішуються сьогодні за допомогою використання сучасних комунікаційних технологій, але й з природними людськими можливостями взаємодії з обмеженою кількістю тих, хто навчається. Безпосередня передача знань від викладача до учнів, що була основою старої освітньої парадигми, перестає відповідати зростанню потреб підготовки і перепідготовки фахівців сучасного рівня для всіх галузей і сфер суспільного буття.

Таким чином, трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлюють зростаючу роль інформації і знань у сучасній економіці. Це дало підстави говорити про перехід до економіки знань, яка трактується як економіка, що поширює і використовує знання для прискорення власного зростання і підвищення конкурентоспроможності. Специфічні особливості інформаційних ресурсів, що лежать в основі економіки знань, істотно впливають на економічні закономірності розвитку суспільства і механізми конкуренції в багатьох галузях.

Основними тенденціями, що формують фундамент управління знаннями і дають змогу говорити про нову роль знань, є [11] такі: по-перше, перетворення знання на найважливіший чинник виробництва поряд з природними ресурсами, працею і капіталом; по-друге, зростання значення людського капіталу й інвестицій в освіту та підготовку кадрів; по-третє, розвиток і масштабне використання нових інформаційно-комунікаційних технологій; по-четверте, перетворення інновацій на основне джерело соціально-економічного зростання і конкурентоспроможності підприємств, регіонів і національної економіки.

Управління знаннями як нова сфера сучасного сектора бізнесової освіти охоплює широке коло питань управлінської теорії і практики. При цьому увага акцентується саме на процесах пізнавальної діяльності підприємницьких організацій, а не на конкретному утриманні або запасі знань.

Сенс такого погляду на знання полягає в тому, щоб зробити пізнавальну діяльність ефективнішою, здатною забезпечити стійку конкурентну перевагу підприємцям та їх організаціям.

Вимогою сучасного розвитку суспільства є ефективне використання знань та інтелектуальних здібностей, зокрема інформаційних технологій. Різко зростає значущість інтелектуального потенціалу компаній, що включає нематеріальні активи, компетентність і професіоналізм персоналу, знання і технології. Інтелектуальний потенціал є динамічною характеристикою компанії, що включає її здатність управляти корпоративними знаннями, тобто акумулювати, набувати, створювати, ефективно використовувати знання, перетворюючи їх на інтелектуальний капітал з метою підвищення ефективності (результативності, прибутковості) діяльності [12]. Одним із найважливіших напрямів інтелектуалізації є система поширення знань, оскільки важливе не лише їх накопичення, а, в першу чергу, їх ефективне використання. Це означає необхідність засвоєння знань, постійний розвиток, а також поширення знань у зовнішнє середовище, у т. ч. за допомогою бізнесової освіти, що відповідає потребам ринку праці. Наразі ринок праці позбувається однотипного, безособистісного виробничого характеру та поступово створює умови для формування найбільш впливового фактора економіко-господарського розвитку – людського капіталу. Він уособлює знання та навички, які людина набуває завдяки освіті, професійній підготовці або практичному досвіду, що дає змогу пропонувати іншим людям цінні виробничі послуги.

Промисловий капіталізм, що орієнтується на використання великих обсягів уречевленого постійного капіталу, стрімко змінюється капіталізмом постмодерну, для якого істотним є використання так званого нематеріального капіталу, синонімами якого стають поняття “людський капітал”, “капітал знань” або “інтелектуальний капітал” [6]. К. Маркс вважав, що знання у майбутньому стануть “величезною виробничою силою” та найважливішим джерелом багатства. “Праця в її безпосередній формі”, вимірювана та оцінювана кількісно, має перестати бути мірою створеного багатства. Багатство повинно залежати меншою мірою від “робочого часу та кількості витраченої праці”, а більшою – від “загального стану науки та прогресу технології”. “Безпосередня праця та її кількість зникають як визначальний принцип виробництва”, перетворюючись все більше в “хоча й необхідне, але підпорядковане моментом порівняно з загальною науковою працею” [7].

Таким чином, нова стратегія бізнесової освіти в епоху економіки знань має вирішувати основне завдання: підготовка бізнесу нових лідерів, здатних до прийняття рішень на основі стратегічного аналізу економічно й соціально значущих знань, що формують і управляють глобальними трендами, розвивають інтелектуальний капітал працівника, роботодавця, підприємства, галузі, країни.

Висновки. В умовах підвищення ролі знань та інтелекту в бізнесовій освіті, подібно до інших сфер діяльності, відбуваються значні трансформа-

ційні процеси, що вимагає модернізації системи бізнесової освіти. Нова парадигма пов'язана з переосмисленням ролі знань у бізнес-освіті. Знання стають основними нематеріальними активами сучасних підприємницьких організацій. Розбудова вітчизняної системи бізнесової освіти має відповідати сучасним вимогам суспільства знань і економіки знань.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д. Интеллектуализация та індивідуалізація – основа формування нової парадигми класичної університетської освіти в галузі економіки і управління в контексті Болонського процесу / В.Д. Базилевич // Вища школа. – 2005. – № 6. – С. 28–43.
2. Байе Майкл Р. Управленческая экономика и стратегия бизнеса : учеб. пособ. : [пер. с англ.] / Р. Байле Майкл. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 743 с.
3. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / [за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка]. – К. : Знання, 2005. – 205 с.
4. Герасимчук А.А. Філософські основи менеджменту і бізнесу. Курс лекцій : навч. посіб. / А.А. Герасимчук, З.І. Тимошенко, С.В. Шейко. – К. : Вид-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізнесу, 1999. – 111 с.
5. Друкер Питер Ф. Эффективное управление: Экономические задачи и оптимальные решения / Питер Ф. Друкер. – М. : Гранд : ФАИР-ПРЕСС, 1998. – С. 17–18.
6. Интеллектуальный капитал – стратегический потенциал организации / [под ред. А.Л. Гапоненко и Т.М. Орловой]. – М., 2003. – 143 с.
7. Маркс К. Твори : пер. з 2-го рос. вид. / Карл Маркс, Фридрих Энгельс. – К. : ПолітвидавУкраїни, 1967. – Т. 35. – 504 с.
8. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / [авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін.]. – К. : Навчальна книга, 2004. – Кн. 3. Модернізація освіти. – 943 с.
9. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста (вклад человеческого капитала) / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – № 9. – С. 136–146.
10. Романовський О.О. Теорія і практика зарубіжного досвіду в підприємницькій освіті України / О.О. Романовський. – К. : Деміур, 2002. – 400 с.
11. Сергеев С.А. Специфика управления инновациями в сфере образовательных услуг / С.А. Сергеев // Экономика и менеджмент: проблемы теории и практики / [науч. ред. Н.В. Сычев]. – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2005.
12. Шапиро В.Д. Интеллектуальные системы современного бизнес-образования [Электронный ресурс] / В.Д. Шапиро. – Режим доступа: <http://www.pmconsulting.ru/pub/pub4.php>.
13. Random House Unabridged Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.infoplease.com/dictionary/business+educationi>.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2012.

Поддубная К. Роль знаний в трансформации национальной системы бизнес-образования

В статье раскрыта роль системы управления знаниями в развитии и трансформации отечественной системы бизнес-образования. Раскрыто направления влияния интеллектуального капитала на социально-экономическое реформирование украинского общества. Обосновано суть новой парадигмы развития бизнес-образования, в основе которой лежат знания как нематериальные активы социального прорыва.

Ключевые слова: *бизнес-образование, интеллект, управление знаниями, человеческий потенциал, бизнес-школа, непрерывное образование.*

Piddybna K. The role of knowledge in the transformation of the national system of business education

The role of the system of knowledge control in the development and the transformation of national business education is shown in this article. The ways of influences of intellectual achievement on the social economic reformation of the Ukrainian society are described. The point of new theory of the development of national business education on the basis of which there are knowledges which are not the financial activities of the social gap is proved.

Key words: *business is education, intellect, management, human potential, knowledges, business is school, continuous education.*